
Lapsettomuus perhestrategiana myöhäisantiikissa

Ville Vuolanto: *Children and Asceticism in Late Antiquity. Continuity, Family Dynamics and the Rise of Christianity.* Ashgate 2015. viii + 263 s. ISBN 978-1-4724-1436-6.

Ville Vuolannon monografia *Children and Asceticism in Late Antiquity* operoi suvereenisti laajan mutta vakuuttavasti hallitun lähdemateriaalin sokkeloissa. Lähdeaineiston kronologinen ydin ajoittuu neljännelle ja viidennelle vuosisadalle, ja koostuu niin patristisesta kirjallisuudesta, kirjeistä, hagiografioista, keisarillisesta lainsäädännöstä kuin kirkolliskokouksien päätöksistäkin. Teoksen ensimmäinen osio tarkastelee aatehistoriaa, ja toinen (luvusta 5 eteenpäin) soveltaa ensimmäisen osan tuloksia yhteiskuntahistoriallisessa kehyksessä. Ensimmäinen luku (Approaches and Strategies) toimii johdatuksena antiikin perhehistorian tutkimukseen ja esittelee Vuolannon omat teoreettiset lähtökohdat. Kysymyksissä, joissa viimeaikainen tutkimus on ajoittain ollut tarpeettoman yksiulotteista ja doktrinaalista, Vuolanto valitsee poikkeuksetta harkitun ja maltillisen keskitien. Kautta linjan hän onnistuu lukemaan lähdetekstien retoristen strategioiden ja identiteetinrakentamisen takaa ääneen lausumattomia oletuksia lasten hankkimisen, perheen perustamisen sekä omaisuuden perinnöksi jättämisen arvosta. Asketismin historiasta tulee tällä tavoin luettuna perhehistorian oleellinen osa.

Luku 2 (Family, Kin and the Right Way of Living as a Christian) toimii kirjan ydinkysymyksiin tarkemmin kohdentuvana johdatuksena. Vuolannon mielenkiinto kohdistuu ennen kaikkea asketismin teeman käyttöön

hierarkkisenä diskurssina, jota tarkastelemalla on mahdollista tehdä johtopäätöksiä arvojen ja maailmankuvien muutoksesta. Varhaiskristilliset näkemykset siitä, kuinka aidon kristityn tulee vähätellä sukusi-teitään, ovat ymmärrettävä lähtökohta. Sekä varhaisemman antiikin filosofiasta tai sofistista että kristityistä askeetikoista kirjoittaneessa rekisterissä yhteiskunnallisten konventioiden rikkominen toimi tehokkaana pyhyden tai innoittuneisuuden osoittajana. Kiinnostava vertailukohde kristilliselle materiaalille olisivat olleet 'sofistisen' ja myöhäisantiikin muun eikristillisen kirjallisuuden retrospektiiviset kuvaukset 'filosofisesta kääntymyksestä', jonka perusteella tuleva sofisti tai uusplatonistinen filosofi tulee vakuuttuneeksi valitsemansa viisaustradition oikeellisuudesta, ja kohtaa ajoittain joko perheensä tai opettajiansa vastarintaa.¹ Toisaalta on mahdollista, että nämä usein varsin myöhäisissä lähteissä tavattavat episodit on mallinnettu kristillisten kääntymysnarratiivien pohjalta. Vuolannon selostuksen perusteella näyttää joka tapauksessa ilmeiseltä (vrt. s. 61), että kristillisessä diskurssissa asketismista muodostui tärkeä kristillisen elämän erityispiirteiden korostaja. Tämä ihanne puolestaan oli useimmissa konteksteissa sovitettava roomalaisen eliitin perittyyn arvomaailmaan.

Luku 3 (Ascetics and the Family of Christ: Metaphors, Family Dynamics and Continuity) keskittyy perhekuvas-
ton metaforiseen käyttöön kristillisessä diskurssissa, mikä on myös tärkeä askel yrittäessä ymmärtää jatkuvuutta perinteisen roomalaisen paternalistisen retoriikan ja sen kristillisen seuraajan välillä. Kuten Vuolanto huomauttaa (s. 70–71), paternalistiset argumentit eivät lähtökohtaisesti olleet saumattomasti kristilliseen ideologiaan sopivia, mutta tämän lyhyen luvun kuluessa käsitellyt lähdetekstit tekevät paljon ymmärrettävämmäksi sen prosessin, jonka kautta *papa/abba*

1. Vrt. Synes. Kyr. *Dio* 1.1-8; Eunap. VS 461 Aidesios Kappadokialaisesta.

lopulta tuli kristittyjen piispojen tyypilliseksi nimitykseksi. Tästä metaforisesta käytöstä versoi puolestaan uusia retorisia kielikuvia, kuten istuintaan vaihtaneen piispan vertaaminen aviorikkojaan. Vuolanto on löytänyt myös yllättävämpiä metaforisia johdannaisia, ja etenkin kirkkoisien ja näiden oppilaiden välille näytetäisiin sovitellun lähes kaikista ydinperheen jäsenistä juontuvia kielikuvia (vrt. s. 74).

Samankaltaisiin johtopäätöksiin viittaavat myös luvun 4 (Chastity as Immortality) huomiot. Perillisyyden ja jatkuvuuden teemat pysyivät keskeisinä myös kristillisessä asketismissä idealisoineessa diskurssissa, mutta niiden sisältö kiteytyi henkisen perinnön ja moraalisen puhtauden argumenttien ympärille. Ajoittain, kuten esimerkiksi Augustinuksen saarnoissa ja kirjoituksissa (s. 89), analogia kristillisen kuolemattomuuden ja perheille lasten kautta koituvan jatkuvuuden välillä tuotiin eksplisiittisesti esille. Toisaalta avioliiton ja lasten hankkimisen tarpeen voitiin esittää olevan kuolevaisuuden seurausta, joille ikuiseen elämään vihkiytyneillä ei ollut tarvetta (s. 91). Tällä logiikalla monet kirkkoisista esittivät vain asketismin ja seksuaalisen pidättyväisyyden voittavan kuoleman.

Luku 5 (Choosing Asceticism: Demography and Decision Making in the Domestic Sphere) pureutuu edellisen luvun retoriikasta itsestäänselvästi kumpuavaan kysymykseen: jos kristittyjen tuli kirkollisen eliitin mukaan pyrkiä ikuiseen elämään perhe-elämän kustannuksella, millä tavoin tämä ihanne oli sovellettavissa käytäntöön myöhäisroomalaisissa perheissä. Vuolannon yksityiskohtaisemmista tutkimuskysymyksistä erityisen kiinnostava on se, missä määrin kristillinen ideologia lavensi lasten valinnanmahdollisuuksia mitä heihin itseensä tuli. Tyttöjen alhaisemmasta avioitumisistä johtuen Vuolanto katsoo, että näiden omia näkemyksiä naimattomuudesta kunnioitettiin todennäköisesti sängen harvoin: keskimääräisistä elinajan pituuksista johtuen avioitumisikäisten miesten isät olivat myös suuremmalla todennäköisyydellä jo kuolleet, tehden näiden askeettiseen elämään vihkiytymisestä kenties perheen jatkuvuuden strategioista riippumattomampaa. Kappale on erityisen ansiokas käsitellessään askeettista elämää halajavien jälkeläisten ja näitä vastustavien vanhempien välistä konfliktia yhtäältä hagiografisena topoksena, toisaalta yhteiskuntahistoriallisena todistusaineistona (s. 104–129).

Kuudennessa luvussa (Family Economy and the Profits of Asceticism) Vuolanto pohtii asketismin vaikutuksia perinnön ja perheiden omaisuuden hallinnointiin. Edellisessä luvussa tehtyjen johtopäätöstenä valossa Vuolanto on syystäkin skeptinen mitä tulee hagiogra-

fisen kirjallisuuden lähdearvoon perhestrategioille asketismissä koituneiden kriisien – kuten esimerkiksi perinnöttömäksi tekemisen – kuvaajana: hän pyrkii kontekstualisoimaan jokaisen tapauksen erikseen kulloistenkin jatkuvuuden strategioiden perusteella. Kirkollisille tahoille puolestaan askeetikoilta saadut lahjoitukset olivat tärkeä tulonlähde, ja Vuolanto nostaa esille sen, kuinka erityisesti Ambrosius ja Hieronymus kokivat uhkaavana 370-luvun lainsäädännön, joka kielsi kirkonmiehiä vieraillemasta leskien luona tai ottamasta vastaan näiden lahjoituksia (s. 138–139). Asketismi saattoi myös olla strategia sekä sosiaalisen pääoman kokoamiselle yksilön elämän kuluessa että mahdollisuus varmistaa perheen tai suvun aseman, maineen ja etuuksien jatkuvuus ja kasvu, kuten luku 7 (Progeny, Reputation and Memory) tekee selväksi. Vuolannon painopiste, joka muuten on pääasiassa Italiassa, Pohjois-Afrikassa ja kreikkalaisessa idässä, kääntyy luvun sisällä myös kohti Galliaa, jossa kirkollisten dynastioiden paikalliset valtakeskittymät ovat hyvä esimerkki asketismin käyttämisestä perhestrategioiden osana. Muistamisen kulttuuri ja jälkipolvien tavat hyödyntää tunnettujen askeettisten perheenjäsentensä mainetta ovat näkökulmia, joita tarkastellessaan Vuolanto tuo erinomaisen lisän myöhäisantiikin sosiaalihistoriaan.

Luku 8 (Children, Strategies and Continuity) kohdentaa huomion ennen kaikkea lasten merkitykseen perhestrategioiden osana. Kuten Vuolanto huomauttaa, askeettinen diskurssi pyrki usein korostamaan naimattomuuden ja lapsettomuuden tuomaa vapautta. Tätä argumenttia kirkkoisat vaikuttaisivat tarjonneen etenkin yläluokkaisille leskeytyneille naisille. Toisaalta vapauden myötä kuviteltiin tulevan myös mahdollisia kiusauksia, joiden karttamista tuli valvoa; Augustinuksen tuotannossa molemmat näistä pooleista ovat edustettuina eri konteksteissa. Myös miehille perheen saattoi esittää tuovan vain huolta ja murhetta – etenkin lasten varhaisten kuolemien kautta (s. 184). Hengellisten perillisten implikoitiin tuottavan pelkästään positiivisia jatkuvuuden kokemuksia – joskin tässä suhteessa olisi ollut kiinnostavaa lukea lähteiden mahdollisista perhemetaforista näiden käsitellessä opettajiensa kanssa oppiriitoin ajautuneita teologeja.

Luvun 9 (Not All of Me Will Die: Conclusions) loppupäätelmät toimivat erinomaisena suunnannäyttäjänä myöhäisantiikin asketismin ja perhe-elämän tulevalle tutkimukselle, ja summaavat tehokkaasti ja selkeästi yhteen teoksen johdopäätökset. Tulokset ovat vakuuttavia. Vuolannon *Children and Asceticism* on pitkäikäisen tutkimusprosessin kauan odotettu tulos, ja

kenties juuri tästä syystä erinomaisen oppinut summaus tutkimuksen nykytilasta. Se on myös metodologisesti ihailtavan järjestelmällinen kontribuutio, joka välttää yhdenmukaistamasta ja homogenisoimasta diskurssia, joka oli ajoittain hyvinkin ambivalenttia kristillisen etiikan ja teologian hakiessa muotoaan. Ruohonjuuritason perhestrategiat ja päätöksenteko erotetaan tervetulleella tavalla kirkonmiesten retoriikasta kautta linjan, mutta Vuolanto antaa myös useita esimerkkejä argumenteista, joissa teologit ovat muokanneet esitystapaansa käytännön perhestrategioista tietoisina. Vuolanto myös löytää lähdetekstien protreptisten argumenttien takaa yhteiskunnan laajempiin arvoihin ja odotuksiin viittaavia kyseenalaistamattomia pohjaoletuksia, joiden rinnalle kristilliset kirjoittajat loivat askeettisuuden diskurssinsa, mutta joita se ei pohjimmitaan kyennyt muuttamaan.

ANTTI LAMPINEN, FT
UNIVERSITY OF ST ANDREWS

Kyseenalaiset kataarit

Antonio Sennis (toim.): Cathars in Question. Heresy and Inquisition in the Middle Ages Vol. 4. York Medieval Press 2016. 332 s. ISBN 978-1-903153-68-0.

Keskiajan harhaoppisuuteen liittyvät tulkinnat jakavat tutkijoiden mielipiteitä. Erityisesti niin sanottu kataarilaisuus on aktiivisen debatin kohde, johon myös Antonio Sennisin toimittama artikkelikokoelma tarttuu. Teoksen artikkelit pohjautuvat vuonna 2013 University College Londonissa ja Warburg Institutessa järjestetyn *Catharism: Balkan Heresy or Construct of a Persecuting Society?* -konferenssin esitelmiin. Sekä konferenssin että julkaisun tarkoituksena on ollut pohtia sitä, oliko historiankirjoituksessa pitkään kataarilaisuudeksi kutsutulla kirkon harhaoppiseksi tuomitsemalla liikehdinnällä todella juuret itäisessä dualismissa ja pitkäaikainen kansainvälinen olemassaolo läntisessä kristikunnassa 1100–1300-luvuilla, vai oliko kyse pikemmin kirkonmiesten tavasta niputtaa yhteen paikallisen uskonelämän variaatioita. Tällä hetkellä tutkijoiden tulkinnat jakautuvat näiden vaihtoehtoisten selitystapojen mukaisesti kahteen vastakkaiseen koulukuntaan. Tutkimuskentältä puuttuu konsensus, mikä näkyy selvästi artikkeleiden paikoittaisesta ristiriitaisuudesta ja kärkevästä kielenkäytöstä. Kokoelman toimit-

tanut Sennis painottaa debattia summaavassa johdannossa, ettei hän ole pyrkinyt silottelemaan tekstejä, koska eräs teoksen tarkoituksista on juuri osoittaa konsensuksen puute.

Tämän hetken kenties kovasanaisimman kataarilaisuuden kriitikon Mark Gregory Peggin mukaan kataarilaisuus ei ollut keskiaikainen ilmiö, vaan 1800-luvulla alkunsa saanut historiografinen konstruktio, josta kaikki eivät ole vielä suostuneet luopumaan. Aiempien julkaisujensa tapaan Pegg painottaa sitä, miten vasta kirkon harjoittama rajanveto ja siitä seuranneet voimatoimet saivat ihmiset ymmärtämään itsensä harhaoppisina. Siksi tarkastelun kohteena olleelle ilmiölle ei pitäisi olettaa juuria myöhemmän lähdemateriaalin perusteella. Peggin tapaan myös Julien Théry-Astruc painottaa sitä, että kirkon harhaoppiseksi tuomitsema toiminta oli maallikkouskonnollisuuden monimuotoisuutta. Hän selittää ihmisten vaihtoehtoisia uskonajatuksia antiklerikaalisuudella ja yleisemmällä sosiaalisella protestilla. Harhaoppi, samoin kuin muutkin historialliset ilmiöt, on syytä asettaa tiukemmin aikakauden muiden virtausten kontekstiin.

John H. Arnold on osin samoilla linjoilla Peggin ja Théry-Astrucin kanssa. Hän tarkastelee artikkelissaan ajatusta kataarilaisuudesta metodologisena ja historiografisena ongelmana. Keskiössä on lähdemateriaalin problemaattisuus ja se, miten esimerkiksi harhaoppisuutta kuvaava kronikka- ja inkvisitioaineisto muuttui keskiajan kuluessa. Myös Arnold hyväksyy ajatuksen siitä, että kirkon vastatoimet vaikuttivat ihmisten itseyttömyyteen, mutta ei silti katso Peggin tapaan, ettei kataareja ollut koskaan olemassa.

Erityisesti keskiajan harhaoppisuuteen sovellettava terminologia on kiivaan väittelyn kohteena. Peter Biller ottaa artikkelissaan lyhyesti kantaa asiaan, mutta erityisesti Jörg Feuchterin ja Claire Taylorin artikkeleissa käsitteistö ja sen ongelmat ovat etualalla. Feuchter käsittelee varhaisia inkvisitiotuomioita ja vähäiselle huomiolle jäänyttä syyrialaista kronikkaa, ja nostaa näiden lisäksi esiin uuden lähdelöydön. Kyseessä on 1100-luvun asiakirja, jossa viitataan tiettyyn ihmisryhmään harhaoppisina jo kauan ennen kirkon vastatoimien alkua. Hänen mukaansa lähteissä harhaoppisiksi ja myöhemmässä historiankirjoituksessa kataareiksi kutsutuilla ihmisillä oli selkeä ja kollektiivinen kirkonvastainen identiteetti. Feuchter onnistuu nostamaan esiin kiusallisia kysymyksiä niille, jotka ovat kriittisiä hänen edustamaansa tulkintasuuntausta kohtaan, mutta hänen tarjoamansa vastaukset eivät ole niin tyhjentäviä, kuin millaisina hän ne pyrkii esittämään. Taylor kritisoi artikkelissaan aiempaa varomattomuutta

harhaoppisuuteen liittyvien termien käytössä. Molemmat artikkelit ovat tärkeitä puheenvuoroja laajemmasta debatista, ja osoittavat näkyvästi sen, miten keskiajan harhaoppisuuden tutkimuksessa jopa perustason terminologia on äärimmäisen kiistanalaista.

Harhaoppisuudesta syytettyjen mahdollinen dualismi on keskeinen kysymys kataarilaisuutta koskevassa debatissa. Bernard Hamilton, Yuri Stoyanov ja David d'Avray perehtyvät artikkeleissaan dualismiin ja mahdollisiin Balkanilta läntiseen kristiikuntaan kulkeutuneisiin vaikutteisiin. Hamiltonin artikkeli on toistaiseksi tyhjentävin ja vähiten poleeminen selonteko hänen tulkinnastaan, jonka mukaan kataarilaisuus todella oli itäisistä juurista versonut dualistinen vaihtoehtoisuus. Stoyanov tuo debattiin paljon kaivattua asian tuntijuuttua liittyen dualistisiin teksteihin, ja d'Avray pyrkii valitettavan lyhyeksi jäävässä artikkelissaan etsimään todisteita systemaattisesta dualismista Etelä-Ranskan Languedocissa.

Caterina Bruschi ja Lucy Sackville käsittelevät kirkonmiesten kirjoittamia tekstejä, joissa kuvataan harhaoppisia ja heidän toimintaansa. Bruschi analysoi inkvisiittorina toimineen entisen harhaoppisen Ranier Sacconin traktaattia ja painottaa sen asemaa sisäpiirin tietolähteenä. Vallitsevan debatin kannalta erityisen rakentava on Sackvillen artikkeli, jossa hän käsittelee Moneta Cremonalaisen traktaatin myöhempää tulkintaa ja näiden tulkintojen vaikutusta aihepiiriin historiografiaan. Hän pohtii myös sitä, millaisia mahdollisuuksia tämän informaatorikkaan tekstin aiempaa kriittisempi käyttö voisi tuoda keskusteluun. Kirkonmiesten näkemykset ovat keskeisessä roolissa myös Rebecca Ristin artikkelissa, jossa hän tarkastelee paavillista kirjeenvaihtoa harhaoppisuuden vastaisen toiminnan näkökulmasta.

Kokoelman kaksi viimeistä artikkelia ovat R. I. Moorelta ja Peter Billeriltä, joista molemmat ovat työskennelleet aihepiiriin parissa 1970-luvulta lähtien. Moore reflektoi taannoisen konferenssin väittelyitä, ja spekuloi mahdollisuuksia debatin osapuolten näkökulmien yhdistämiseen. Samoin kuin muut skeptisemmän laidan tutkijat, hän painottaa lähdemateriaalin kronologian kunnioittamista ja kritisoi pyrkimyksiä selittää ilmiöiden aiempia vaiheita myöhempien lähteiden perusteella. Billerin vaikutusvaltaisesta asemasta huolimatta hän tyytyy artikkelissaan lähinnä listaamaan kahden päävastustajansa Mooren ja Peggin aiempien teosten ongelmia ja virheitä. Billerin mukaan selkeää kehitystä on tapahtunut esimerkiksi valdesilaisuuden tutkimuksessa, mutta hän toteaa hieman kummallisesti, että käynnissä oleva debatti hidastaa kataarilaisuuden tutkimusta.

Sennisin toimittama artikkelikokoelma on tämän hetken keskeisin julkaisu pitkäaikaisessa ja poikkeuksellisen kiivaassa historiografisessa debatissa. Se kokoa yhteen tärkeitä ja ajantasaisia puheenvuoroja, mutta työtä on silti vielä paljon tehtävänä. Tutkijat puhuvat osin ristiin ja liioittelevat paikoin vastapuolen tulkintoja korostaakseen omia argumenttejaan. Väitelyn rakenne vaikuttaa olevan se, että skeptisemmät tutkijat pyrkivät rakentamaan uutta monimutkaisempaa tulkintaa, kun taas perinteisemmän linjan kannattajat, erityisesti kiihkein kaarti, pyrkii osoittamaan vastapuolen väitteet vääriksi. Artikkelit olisivat voinut laittaa vielä keskustelemaan paremmin keskenään. Silloin tulkinnat olisivat ehkä voineet kehittyä jo tässä kokoelmassa, mikä oli yksi Sennisin johdannossa määrittelemistä tavoitteista. Nyt todellinen vaikutus jää tuonnetun, ja se nähdään vasta tulevissa julkaisuissa. Debatti jatkuu.

SAKU PIHKO, FM
TAMPEREEN YLIOPISTO

Taas juhliitaan Unkarin vuoden 1956 kansannousua

Örs Csete & Gábor Richly: Vuoden 1956 kasvoja ja kohtaloita. Unkarilaisia ja suomalaisia. 1956-os arcok és sorsok. Magyarok és finnek. Docendo 2016. 160 s. ISBN 978-952-291-303-6.

Unkarin kansannousun – unkarilaisittain ylevästi valankumouksen ja vapaustaistelun – 60-vuotismuiston juhlallisuuksia vietettiin 23.10.2016. Niihin valmistauduttiin Unkarissa lähes yhtä suurella skaalalla kuin 50-vuotisjuhlallisuuksiin kymmenen vuotta sitten. Juhlinnan julkinen sanoma ja merkityssisältö olivat kuitenkin erisävyiset. Vuonna 2006 tärkeintä oli kansannousun traagisten tapahtumien kattava dokumentointi ja perinpohjaisen tutkimustiedon esittäminen, mistä länsimaisellekin oppineelle yhteisölle suunnattuina, erinomaisina osoituksina ovat kattavat englanninkieliset yleisesitykset ja dokumentaarinen historia¹. Tällä

1. Csaba Békés, Malcolm Byrne & János M. Rainer (toim.) *The 1956 Hungarian Revolution. A History in Documents*. CEU Press 2002; Lee Congdon, Béla K. Király & Károly Nagy (toim.) *1956. The Hungarian Revolution and War for Independence*. Columbia University Press 2006. Unkarissa kattavin yleisesitys on Szokolcsai Attila (toim.) *1956*. Osiris 2006. Ks. myös *Krónika 1956*. Kossuth Kiadó 2006.

kertaa äänenpaino oli vuoden 1956 muistamisessa ja muiston kollektiivisessa vaalimisessa. Nyt vuoden 1956 historiasta tehtiin Unkarin hallituksen tuella kansallinen muistomerkki.²

Suomessa Unkarin kansannousua seurattiin aluksi toiveikkaina, neuvostointervention alettua henkeä pidätellen ja järkyttyneinä. Valtiojohtomme koetti toimia välittäjänäkin, jotta verenvuodatus olisi vältetty. Laajojen kansalaispiirien sympatiat olivat Suomea talvisodan aikana auttaneen ‘veljeskansan’ puolella ja erilaista solidaarisuus- ja avustustoimintaa järjestettiin ripeästi. Mikään ei kuitenkaan voinut kansannousua pelastaa. Suurvallat näet sanelivat Unkarin ‘kohtalon’: Yhdysvallat oli lokakuun lopussa tiedottanut Neuvostoliitolle, ettei se puutu sen etupiirin kriisiin, jos se puolestaan luopuu tukemasta Egyptiä Suezin kriisissä. Tosin Yhdysvalloilla eikä muillakaan Länsimailla ollut valmiutta ryhtyä sotatoimiin. Eisenhower oli todennut Unkarin olevan yhtä luoksepääsemättömissä kuin Tiibet.³ Traagiseksi tilanteen teki sekin, että Unkarissa ja Suomessa uskottiin Lännen apuun. Suomalaisille kyse oli sukulaiskansan vapauden, unkarilaisille itselleen 20. vuosisadan jaloimman vallankumouksen puolustamisesta. Juuri sellaisena se näyttäytyy myös tänä päivänä hyvin monelle unkarilaiselle, erityisesti niille, jotka sen kokeneina, sen puolesta taistelleina ovat yhä elossa. Unkarin Kulttuuri- ja Tiedekeskuksen unkarilaisten säätiöiden tuella kokoama ja toimittama, suomen- ja unkarinkielinen teos *1956: Vuoden 1956 kasvoja ja kohtaloita – unkarilaisia ja suomalaisia* (2016) tuo eteemme tuon tragedian nahoissaan tunteneita, sen muiston uhmakkaasti sisäistäneitä vallankumouksellisia ja heidän nostalgisen sympaattisia ja teoistaan ylpeitä suomalaisia ystäviään.

Otsikon ”Kasvoja ja kohtaloita” nostaa esiin teoksen ihmisläheisyyden: sen 124-sivuinen alkupuoli on omistettu viidelletoista kansannousuun osallistuneelle ja kolmelletoista sitä eri tavoin tukeneelle suomalaiselle. Kaikkien henkilöiden kasvokuvat kansannousun ajalta – nuorin heistä 13-vuotias katutaistelija – ja nykyajasta on aseteltu näyttävästi vierekkäisille sivuille. Kukin henkilö esitellään ensin lyhyesti ja sitten he saavat kertoa oman vuoden 1956 tarinansa. Teoksen toinen toimittaja, 20 vuotta kansannousijoita kuvannut ja haastatellut Örs Csete on kirjan puolivälin paikkeilla omakuvassa aurinkolasit päässä ja kädet poskilla

– poseerauksen tulkinta jää lukijalle. Kuvat on valikoitu hänen Kulttuuri- ja Tiedekeskuksessa vuosi sitten pidetystä valokuvanäyttelystä. Teoksen kolmekymmentäsivuisessa loppuosassa Kulttuuri- ja Tiedekeskuksen johtaja, historioitsija Gábor Richly, joka on muun muassa selvittänyt talvisotaan lähteneen unkarilaisen vapaaehtoispataljoonan vaiheet⁴, taustoittaa asiantuntevasti Unkarin ja Suomen toisen maailmansodan jälkeiset erillistiet. Richly käsittelee muun muassa sitä, miten eri tavoin sosialismi ja maiden geopoliittiset asemat voitiin tuolloin ymmärtää. Lisäksi hän käy läpi kansannousun tapahtumat, suomalaisten reaktiot, solidaarisuustapahtumat ja avustustoimet. Lopuksi Richly osoittaa epäonnistuneen kansannousun ‘voittaneen’ kovan linjan stalinismin, kun se osaltaan paljasti järjestelmän syvästi epäinhimillisen luonteen. Kovakantiseen, suurikokoiseen teokseen on lisätietoa hakevan lukijan mieliksi liitetty kansannousun ja suomalaisten solidaarisuusaktioiden tapahtumakronologia ja joukko aihetta valaisevaa kirjallisuutta. Sen ulkoasu on huolellista, korkealaatuista työtä, ja sinimusta kansikuva vetää potentiaalista lukijaa puoleensa.

Teoksessa puhuvat vuoroin unkarilaiset ja suomalaiset. Melkein kaikki unkarilaiset ovat joko edesmenneitä tai eläkkeellä olevia kansannousun katutaistelijoita. Heistä useimmat, joukossa myös kolme naista, olivat saaneet kansannousun jälkeisissä oikeudenkäynneissä kuolemantuomioita, joita sitten muutettiin joko elinkautisiksi tai pitkiksi vankeustuomioiksi. Myös vallankumoukselliset toimittajat, kuten *Igazság* (Totuus) -lehden Gyula Obersovszky, saivat kovia tuomioita – heidän aatemaailmastaan teoksessa olisi saanut kertoa enemmänkin. Jotkut vapautuivat niin sanotun yleisen armahduksen yhteydessä vuonna 1963 tai myöhemmin vuonna 1970. Eräät kituivat ennen vapautumistaan kuolemanleireillä satojakin päiviä kuten Maria Wittner 200 päivää. Joukossa on myös vuonna 1957 ulkomaille paenneita, yksi heistä tuli Suomeenkin ja otti sen uudeksi kotimaakseen. Sen sijaan esitellyt suomalaiset edustavat erilaisia sosiaalisia taustoja, elämäntapoja ja ammattikuntia. On taitelijia- ja kirjallisia piirejä edustavia henkilöitä, jotka tunsivat tarvetta myötätuntonsa ilmaisuun. Teokseen onkin lainattu Pentti Holanpan Ennen jääkautta -runo, jonka *Helsingin Sanomat* julkaisi vuoden 1956 marraskuun alussa 11 muun

2. Ks. Gyáni Gábor, *Történelem mint emlékmű*. Kalligram 2016, 243–257.

3. Anssi Halmesvirta & Heino Nyssönen, *Unkarin kansannousu 1956*. WSOY 2006, 74.

4. Gábor Richly, *Veli veljen puolesta. Talvisota ja Unkari*. Docendo 2015.

sympatiarunon joukossa. Muidenkin runoja olisi teokseen mahtunut. Tietokirjailija Reima T. A. Luoto esiintyy teoksessa vuonna 2006 ilmestyneen *Unkari 1956* -teoksensa kanssa. Myös Einojuhani Rautavaaran Kaivos-oopperan tiedetään saaneen inspiraationsa kansannoususta. Petöfin vallankumousrunoja lausuttiin ja radiosta kuultiin unkarilaisia kuunnelmia ja Kossuthradion uutisia. Ylioppilaat osoittivat mieltä tai kirjoittivat Suomen virallista vaikenemislinjaua vastaan, järjestivät tapahtumia, keräyksiä ja muuta vapaaehtoistoimintaa. Rahaa, loppuja, sidetarpeita ja verta luovutettiin Punaisen Ristin välityksellä Unkariin.

Teoksessa ei ole kyse minkään vapaustaistelija-pantehonin pystyttämisestä, vaan kunnianosoituksesta sortojärjestelmästä tarpeeseen saaneille, vaatimattomista työläis- ja älymystöpiireistä nousseille unkarilaisille ja heidän puolellaan seisneille suomalaisille. Mitään ajankohtaista, suoranaista viittausta Viktor Orbánin hallituksen harjoittamaan nationalistiseen historiapolitiikkaan ei siitä löydy, vaikka sen henki onkin sortavasta sosialismista vapautumisen läpituokema. Sen haastateluista ei myöskään kuulu se syvä traumaattisuus, mikä vuotta 1956 tunnetumpien tragedioiden, kuten Trianonin (1920) menetysten tai holokaustin muistamisesta yhä kuuluu.⁵ Kansannousuun osallistuneiden tarinoiden äänenävy on paikoin sarkastisen kuiva, jopa hirtehuumorin täyteinen, esimerkiksi, kun kuulustelijan muistetaan sanoneen kuolemaantuomitulle: ”Olet tehnyt sellaisia rikoksia, että sinut voitaisiin tuomita kolmeen kertaan hirtettäväksi”, ja tuomitun vastanneen: ”Siinä tapauksessa jakaisin mielelläni tuomion: yksi köysi kaulaan, yksi jalkaan ja kolmas vyötäsilleni”. ’Kohtaloon’ oli henkisesti valmistauduttu.

Kaiken kaikkiaan julkisen historian kategoriaan luetava teos on hyvin toimiva kompositio kuva-, muistelmaja- ja tietoteosta ja sellaisena ketä tahansa (mikro)historiajanoista lukijaa kiinnostava. Siinä näyttäytyy konkreettisesti tavalla, miten radikalisoituneet yksilöt tahtovat, mutta eivät kuitenkaan voi kylmän sodan ajan *Realpolitikin* maailmassa vaikuttaa historian kulkuun, vaan joutuvat kärsimään ratkaisuihistaan. Teoksessa ei mainita sitä tosiasiaa, että ’vallankumoukselli-

set’ olivat lopulta varsin pieni vähemmistö unkarilaisista suuren enemmistön pysytellessä kotonaan. Monet jäivät syrjään siksi, että he pitivät vapauden saavuttamista illuusiona. Suomen asinhoidajan mielestä taisteluun ryhtyminen ylivoimaa vastaan oli unkarilaisille tyypillistä todellisuudentajun puutetta.⁶ Vastaavatyylinen, unkarilaisten riskejä kaihtamatonta omatoimisuutta uhkuva teos on Antal Ruprechtin vuonna 2003 toimittama *Magyar önkentések a téli háborúban* (Unkarilaiset vapaaehtoiset talvisodassa). Valitettavasti sitä ei ole suomeksi saatavilla.

ANSSI HALMESVIRTA, DOSENTTI, D.PHIL.
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Kun markkinatalous valloitti Suomen

Maiju Wuokko: Markkinatalouden etujoukot. Elinkeinoelämän valtuuskunta, Teollisuuden keskusliitto ja liike-elämän poliittinen toiminta 1970–1980-lukujen Suomessa. Historiallisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta 41, Helsingin yliopisto 2016. 345 s. ISBN: 978-951-51-2456-2.

Maiju Wuokon väitöskirja on paitsi ansiokas opinnäyte, myös kiehtovaa luettavaa. Wuokko tutki Elinkeinoelämän valtuuskunnan ja Teollisuuden keskusliiton vaiheita 1970-luvun puolivälistä 1990-luvun alun lamaan. Näiden toimijoiden tuottamien arkistolähteiden pohjalta hän muodostaa perustellun ja perinpohjaisen käsityksen siitä, mitä poliittisia kysymyksiä liike-elämän ja teollisuuden vaikuttajat ovat pitäneet suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta tärkeinä, millaisia ratkaisuja he ovat pyrkineet näissä kysymyksissä ajamaan ja miten heidän pyrkimyksensä ovat onnistuneet. Wuokko piirtää taitavasti kuvan siitä, miten EVA ja TKL toimivat ”markkinatalouden etujoukkoina.” Hän tarjoaa meille kiehtovan tutkimuksen ajalta, jolloin talouden hegemonia yhteiskunnassa ei ollut vielä itses-tään selvää vaan kiistanalainen ilmiö.

Maiju Wuokon huomio kohdistuu makrotason vaikuttamiseen eli perustavanlaatuisiin, yhteiskunnan luonteeseen ja yhteiskunnallisen kehityksen suuntaan liittyviin vaikuttamisen kysymyksiin. Yleisen tason tarkastelun lisäksi Wuokko analysoi EVA:n ja TKL:n vaikuttamispyrkimyksiä kolmessa poliittisessa prosessissa. Tutkimuksen kohteena ovat 1970-luvun lopun konsensuspolitiikan valmisteluvaihe, talven 1981–1982 presi-

5. Vrt. Hannu Salmi, Menneisyyskokemuksista hyödykkeisiin. Historiakulttuurin muodot. Teoksessa Jorma Kalela & Ilari Lindroos (toim.) *Jokapäiväinen historia*. Tietolipas 177. SKS 2001, 138.

6. Anssi Halmesvirta, Unkarilaisia illuusioita ja reaali-politiikkaa. Vuoden 1956 kansannousu Suomen Budapestin lähettilään silmin. *Hungarologische Beiträge* 11 (1998), 134–135.

dentinvaalitaistelu ja kevään 1987 hallitusratkaisu. Wuokko kuvaa elävästi näiden prosessien taustoja, vaiheita, toimijoita ja seurauksia. Hänen työnsä tuo esille henkilösuhteiden ja kuppikuntien välisen kyräilyä merkityksen Suomen kaltaisessa pienessä ja tiiviisti verkottuneessa yhteiskunnassa.

Kaikkiaan Wuokko avaa meille uudenlaisen ikkunan merkittävään ajanjaksoon Suomen historiassa. Elinkeinoelämän valtuuskunta ja Teollisuuden keskusliitto ovat tutkimuksen kohteeksi oivallisia valintoja. Liike-elämän ja teollisuuden eliitin moninaiset sisäiset jännitteet ja ristiriitaisuudet on Wuokon työssä kuvattu perustellusti ja rikkaasti, samoin kuin eri toimijoiden vaikuttamispyrkimysten erilaiset aikajänteet. Liike-elämän ja teollisuuden toimijoiden sisäinen kamppailu siitä, kuka saa puhua markkinatalouden nimissä ja miten, on mielestäni tutkimuksen parasta antia. EVA:n ensimmäisen toimitusjohtajan, ministeri Max Jakobsonin merkitys markkinatalouden visionäärinä korostuu Wuokon tutkimuksessa erityisesti joidenkin teollisuuden avainhenkilöiden kustannuksella. Samalla liike-elämän ja teollisuuden toimijoiden alati viljelemän ”kriisipuheen” ilmentymät on tuotu kiinnostavasti esille. Uhkakuvien maalailu on tyypillistä suomalaisille vallanpitäjille. Se on paitsi tapa kuvata tietyistä intresseistä nousevien ratkaisujen ja päätösten välttämättömyyttä ja väistämättömyyttä, myös keino vaikuttaa yleiseen asenneilmastoon näiden päätösten pohjustamiseksi.

Talouden merkitys politiikassa on alati ajankohtainen tutkimuksen kohde. Talouden vaatimukset ja logiikka valtaavat jatkuvasti alaa Suomen kaltaisissa markkinatalouteen perustuvissa yhteiskunnissa. Maiju Wuokon tutkimus kuvaa ja analysoi rikkaasti niitä kehityskulkuja, jotka ovat johtaneet nykytilanteeseen. Se tarjoaa perusteltuja vastauksia siihen, mistä liike-elämän poliittinen valta kumpuaa ja miten se ilmenee yhteiskunnan kehityksessä.

Kun markkinatalous valtasi Suomen, kaikki tapahtui aluksi vaiivahkaa. 1970-luvulla kamppailtiin vielä vastavoimien kanssa ja 1980-luvulla päästiin harjoittelemaan markkinoiden ”vapauttamista.” Padot aukesivat kuitenkin vasta 1990-luvun alun laman myötä. Tapahtumat vyöryivät hyökyaallon tavoin Wuokon tarkasteluajanjakson jälkeen. Viimeiset rajoitukset ulkomaalaisomistukselle suomalaisissa yrityksissä poistettiin vuonna 1993. Sekä kansainväliset sijoittajat että aktivoituneet suomalaisomistajat muuttivat merkittävästi yritysten toimintaa ja johtamista. Suomi liittyi Euroopan Unionin jäseneksi vuonna 1995 ja sulautui osaksi sen kilpailua sekä

pääoman, työn ja työntekijöiden vapaata liikkuvuutta korostavaa ideologiaa. Samalla talouden globalisoituminen muutti dramaattisesti yritysten ja muiden organisaatioiden toimintaympäristöä.

Maiju Wuokon tutkimuksen aikajänteiden jatkaminen tuntuisikin tärkeältä tehtävältä tulevalle tutkimukselle. Se, miten tietynlaiset yhteiskuntaa, politiikkaa ja taloutta koskevat käsitykset sementoidaan välttämättömiksi ja väistämättömiksi olisi kiehtova tutkimuksen kohde. Kamppailu markkinatalouden määrittelystä, ei ole kadonnut vaan se muuttaa jatkuvasti muotoaan. Talousmedian merkitys sijoittajavetoisen markkinatalouden voittokulussa on saanut osakseen huomiota, mutta esimerkiksi taloustieteilijöiden ja ekonomistien erilaiset roolit talouden ja politiikan yhteensulautumisessa ovat käsittääkseni Suomessa vielä laajemmin tutkimatta. Totuudet ja niiden julistajat kaipaavat aina tuekseen asiantuntija-apua.

JANNE TIENARI, PROFESSORI, KTT
HANKEN SVENSKA HANDELSHÖGSKOLAN

Kurkistus Tamminiemen keittiönovesta

Maarit Tyrkkö: Presidentti ja toimittaja.
WSOY 2016. 590 s. ISBN 978-951-04-0255-9.

Presidentti Urho Kekkonen pyysi 35 vuotta sitten toimittaja Maarit Tyrkköä, nykyistä Huovista, kirjoittamaan hänestä kirjan ihmisenä. Tähän monitulkintaiseen toiveeseen on nyt vastattu, kun elokuun lopussa ilmestyi presidentin lähipiiriin vuosina 1975–1981 lukeutuneen Tyrkön kirjoittama teos *Presidentti ja toimittaja*. Oliko presidentin toivomuksena juuri tämän kaltainen teos, jää kolmekymmentä vuotta päähenkilön kuoleman jälkeen lukijan arvioitavaksi.

Uutuuskirja kuljettaa lukijansa sisään Tamminiemen keittiön ovesta ja avaa Suomen pitkäaikaisimmasta presidentistä kulissien takaa kuvan, joka on aiemmin ollut monilta osin tuntematon. Kirjasarjan kaksi vuotta sitten ilmestynyt ensimmäinen osa *Tyttö ja nauhuri* kertoi *Suomen Kuvalehden* tähtitoimittaja Maarit Tyrkön ja presidentti Kekkosen tutustumisesta ja yhteydenpidon tiivistymisestä 1970-luvun puolivälissä. Nyt ilmestynyt teos päättyy Kekkosen eroon ja vakavaan sairastumiseen syksyllä 1981. Urho Kekkosen elämän kuvaamisessa on tultu pitkä matka Juhani Suomen yksinoikeudella julkaisemasta viileän asiallisesta elämä-

kertasarjasta, jossa Maarit Tyrkön rooli Kekkonen vii-meisten presidenttivuosisien keskeisenä henkilönä on häivytetty taustalle.

Maarit Tyrkön uusin teos on poliittista historiaa, elämäkertaa, kuvaus vanhenemisesta ja vaikeasti määriteltävä kahden eri ikäpolvea edustavan ihmisen kiintymystarina. Kirja punainen lanka on Kekkonen ja häntä 47 vuotta nuoremman toimittajan julkisuudelta piilossa pysynyt erityislaatuinen ihmissuhde. Virallisesti Tyrkkö oli Kekkonen hänen kirjaprojekteissaan avustanut toimittaja. Kulissien takana hän oli kuitenkin paljon enemmän. Kirjassa Kekkonen ja Tyrkkö istuvat iltaa Tamminiemessä ja Kultarannassa. Usein he kohtaavat myös Laukaassa Kekkonen lähipiiriin lukeutuneen lääkintäneuvos Richard ”Rikke” Sotamaan huvilalla.

Urho Kekkonen saattoi puhua Tyrkön kanssa useita kertoja päivässä puhelimesta, ottaa häneltä täytettäviksi matkapäiväkirjoja ja kertoa hänelle luottamuksellisia tietoja Suomen sisä- ja ulkopolitiikasta. Puhelinkeskustelut ja kirjeenvaihto oli Kekkoselle ja Tyrkölle luonteva tapa kommunikoida, sillä niissä ikäero katosi. Maarit Tyrkkö sulki suhteensa Kekkoseen yli kolmeksi kymmeneksi vuodeksi tallelokeroon. Kirjan elokuussa 2016 nostattamia sensaatiolööppejä ajatellen vähintäänkin näin pitkä odotusaika oli päähenkilön ja hänen omaistensa yksityisyyden suojaamiseksi tarpeen. Kirjaa lukiessa herää paikoin kysymys, oliko presidentin yksityiselämä kaikkinen yksityiskohtineen tarvetta tuoda tällä tarkkuudella edes nyt postuumisti julkisuuteen. Tamminiemessä paljon aikaa viettänyt Urho Kekkonen pojanpoika Timo Kekkonen kritisoi elokuussa *Apu*-lehden haastattelussa Tyrkön kirjaa isoisänsä elämän yksipuolisesta kuvaamisesta. Timo Kekkonen huomautti, että kirjoittaja tunsi Kekkonen vain joitakin vuosia tämän vanhuusiällä, joten kovin kattavasta persoonallisuuden kuvauksesta ei hänen mukaansa voi olla kyse.

Kekkos-tutkimuksen kannalta Maarit Tyrkön presidentin terveydentilaan koskevilla muistiinpanoilla on merkitystä sikäli, että niiden avulla voidaan arvioida aikanaan peiteltyä Kekkonen terveydentilan heikkene-mistä. Tietävästi ensimmäinen aivoverenkiertohäiriö Kekkoselle sattui toukokuussa 1973 hänen ollessa Seurasaareissa lenkillä turvamiehensä Reino Haralan kanssa. Tasavallan presidentin sairaus pyrittiin kuitenkin aikanaan piilottamaan kansalaisilta. Tutkimuksessa on pohdittu sitä, kuinka hyvin Kekkonen oli viimeisen vuonna 1978 alkaneen presidenttikautensa aikana kykenevä johtamaan maata ja kuka käytti valtaa, jos hän ei siihen aina kyennyt. Olisiko Kekkonen hoitaneiden lääkäreiden ollut jo aiemmin syytä todeta, että hallitusmuodon 25 § määrittelemä pysyvä este viran-

hoidolle oli olemassa ja presidentin syytä luopua tehtävästä? Olivatko Kekkonen itse valitsevat henkilölääkärin liian uskollisia potilaalleen, että sulki todellisuudelta silmänsä?

Maarit Tyrkön kirjassa esimerkiksi itsenäisyyspäivän juhlinta joulukuussa 1980 rasitti Kekkonen niin, että hän joutui sen jälkeen jäämään sairauslomalle. Vaikka kyse oli aivotuominnon häiriöistä, kanslian tiedotteen mukaan presidentti oli vilustunut. Sekä neurologi Erkki Kivalo että kardiologi Pentti Halonen kävivät Tamminiemessä tutkimassa potilaan. Päiväkirjaansa Kekkonen kirjasi sairastaneensa influenssan. Eikö hän siis tiennyt sairautensa laatua vai halusiko hän jättää jälkipolville silotellun kuvan terveydestään? Maarit Tyrkön kuvauksen mukaan Kekkonen oli ”influenssan” aikana ihmetelty, miten lääkintäneuvos Sotamaa oli rakentanut Laukaan huvilan samoin kuin Tamminiemen.

Joulukuun 1980 ”vilustuminen” ei jäänyt viimeiseksi kerraksi, kun kansalta peitettiin totuus presidentin terveydentilasta. Tyrkön mukaan Kekkonen päätti keuhkolla 1981, että pyytäisi lääkäreitä kirjoittamaan saman vuoden syyskuussa todistuksen, joka mahdollistaisi virasta luopumisen. Sairaus oli kuitenkin jo silloin edennyt niin pitkälle, ettei hallittu eläkkeelle siirtyminen ollut enää mahdollista. Kaikkein erikoisin vaihe salailussa nähtiin juuri syyskuussa 1981, kun Kekkonen sairauslomallaan aikana turvamiehet kuljettivat Maarit Tyrkön pyykkikorissa lehdistöltä piilossa Tamminiemeen huolehtimaan lähipiiriin suojelemasta heikkenevästä presidentistä.

Presidentti ja toimittaja vie lukijan tutustumaan Urho Kekkonen monimutkaiseen ihmissuhteiden verkostoon. Urho Kekkonen, kuten monen muunkin ihmisen elämän todellisuus on kulissien takana toisenlainen kuin miltä päällepäin näyttää. Omien tutkimusteni pohjalta minulle on syntynyt käsitys, että Urho Kekkonen oli kauttaaltaan poliittinen henkilö. Hänelle ihmissuhteet liittyivät enemmän tai vähemmän politiikkaan. Tämä koski niin ystävyys-suhteita kuin suhteita vastakkaiseen sukupuoleen. Urho Kekkonen oli Sylvi Kekkonen kanssa naimissa vuodesta 1926 aina tämän kuolemaan joulukuussa 1974. Tämän rinnalla Kekkonen seurusteli 1950-luvun alusta vuoteen 1963 ensin toimittaja Anne-Marie Snellmanin ja sen jälkeen suurlähteiläs Jaakko Hallaman puolison Anita Hallaman kanssa. Tyrkön kirjasta ilmenee, että Kekkonen onnistui pääsemään irti voimakastahtoisesta Hallamasta vasta syksyllä 1981, jolloin sairaus erotti heidät lopullisesti. ”Voi minua poikaparkaa. Eikö tämä ahistaminen koskaan lopu”, Kekkonen oli vielä huhtikuussa 1981

valitellut Tyrkölle Anita Hallaman jatkuvia tapaamisvaimuuksia.

Maarit Tyrkön teosta lukiessa on hyvä muistaa, että kyse on henkilökohtaisista muistelmista, ei historian-tutkimuksesta. Kirjoittaja on valikoinut sen, miten hän kirjoittaa omakohtaisesti koetuista asioista. Toinen vaihtoehto olisi ollut antaa aineisto ammattitutkijalle ja antaa tämän muokata aiheesta Maarit Huovina haastatellen historiateos. Huovinen samoin kuin Anita Hallama vuonna 2001 julkaisemassaan teoksessa *Sydämen kieltä sydämelle* kertoi oman näkökulmansa suhteestaan Kekkoseen. Toisen osapuolen näkökulmaa aiheeseen ei ole postuumisti mahdollista saada. Tutkimuksen kannalta asian tekee monimutkaiseksi se, että Anita Hallama poltti Kekkosesta saamansa kirjeet. Sen sijaan Maarit Huovinen lupasi kirjanjulkistamistilaisuudessa toimittaa arkistonsa viiden vuoden sisällä Kekkosen arkistoon Orimattilassa.

Urho Kekkosen elämän tutkimuksen näkökulmasta viimeistä vuotta presidenttivuotta koskevan suuren arkistoaineiston tuleminen nyt päivänvaloon saa pohdittamaan, kuinka kattavasti tutkijoiden käytössä on tähän asti ollut aiheen kannalta keskeistä aineistoa. Jos jostain varastoista vielä löytyy Kekkosen tutkijoiden aarteita, toivottavaa on, että ne löytäisivät tiensä UKK-arkistoon.

Urho Kekkosen totesi jo 1970-luvun alussa lehtihaastattelussa, että presidentin virka on yksinäisen miehen virka. Vastuuta on paljon ja on hyvin vähän niitä keihin voi oikeasti luottaa. Poliitikassa ”ystävät” ovat helposti seuraavana päivänä pahimpia kilpailijoita. Urho Kekkosen monet pitkäaikaiset luotetut olivat hänen

ikätovereitaan ja 1970-luvun loppuun tultaessa kuolleet. Jäljellä oli ”meijän porukka”, johon nuori Maarit Tyrkkö pääsi mukaan itseään vanhempien joukkoon. Porukan kantavia voimia olivat lääkintäneuvos Richard ”Rikke” Sotamaa, kauppaneuvos Kalle Kaihari ja Kauko Rastas sekä edellä mainittujen puoliset. Maarit Tyrkön kirjasta näkyy myös kuinka merkittävä rooli uskollisilla turvamiehillä ja adjutanteilla oli presidentin työlle.

Maarit Tyrkön tarina Urho Kekkosesta on yksi näkökulma maamme poliittisessä historiassa ainutlaatuisen ilmiöön, missä yksi henkilö johti lopulta, miltei yksinvaltaisain ottein tasavaltaa neljännesvuosisadan ajan. Tapahtumana Urho Kekkosen pitkä presidenttikausi on demokraattisessa maassamme yhä niin poikkeuksellinen ilmiö, että hänen persoonansa kiehtoo varmasti vielä pitkään niin historiantutkijoita kuin suurta yleisöäkin. Ajoittain herää kysymys, onko Urho Kekkosen rooli merkittävyydestään huolimatta ylikorostunut poliittisen historiamme tutkimuksessa. Volymiltään Kekkosen tutkimuksen ja tietämyksen määrä ylittää monin verroin sen perusteellisuuden, millä muiden presidenttiemme elämää on kammattu. Esimerkiksi K. J. Ståhlbergin ja P. E. Svinhufvudin presidenttikausia on tutkittu modernin historiantutkimuksen keinoin Kekkoseen verrattuna vähän. Useimpien presidenttiemme kohdalla henkilöhistoriallinen tutkimus rajoittuu yhteen elämäkertaan, joka on tehty jo aikoja sitten. Ehkä jatkossa niin toimittajien kuin tutkijoiden olisikin syytä suunnata osa Urho Kekkoseen kohdistuvasta mielenkiinnosta muiden presidenttiemme työn ja persoonan esittelemiseen suomalaisille.

VILLE JALOVAARA, DOSENTTI, TT
HELSINGIN YLIOPISTO